

تاریخ عثمانی انجمنی

مجموعہ سی

اون برنجی سنہ
الی
اون اوچنجی سنہ
نوسرو
۷۷ : ۶۲

۱ آگستوس
۱۳۳۶
الی
۱ تشرین ثانی
۱۳۳۹

ابوالفضل محمد افندی

« هشت بهشت » مؤلفی مشهور قاضی عسکر (ادریس بتلیسی) نك اوغلیدر [۱]. علم و فضل ایله طاینمش اولان بدریله عصرینك اك بنام علماسندن تحصیل کالات ایله اكمال نسخ ایتدکن صوگرا بدریله برلکده ممالک عثمانیه کلهرك بروسهده سلطانیه مدرسهسی مدرسی (قاضی بغدادی) نك معیدی اولدی. قاضی بغدادی ۹۰۸ ده مفتی علی افندینك یرینه صحن مدرسی اولونجه آناطولی صدری (مؤید زاده عبدالرحمن افندی) یه اتصال کسب ایتدی. مؤید زاده ۹۱۷ ده اختیار قاعدله (منلا خلیل) مقامنی احراز ایدنجه، باباسی منلا ادریس ایله پینلرنده موجود منافرت و عداوت سابقهیه بناء، انتقامنی اوغلندن آلمش اولق ایچون ابوالفضل افندی یی یکریمی بش آقچه ایله طریق قضایه سوق و (رودنیک) قضاسنی نوجیه ایتدیردی.

۹۱۹ ده مؤید زاده (کرز سیدی افندی) نك یرینه صدر روم اولونجه اقبالی آرتدی، علاوه مأموریت اولارق قرامان ولایتك تحریرینه مأمور ایدلدی. ابوالفضل افندی بو وظیفه مهمه یی بحق ایفا ایله مشدر.

[۱] ادریس بتلیسی؛ آق قویونلی دولتی دورنده نشانچیلیق کبی یوکسک بر موقع اشغال ایله مش ایکن، ۹۰۷ سنه سنده، ممالک عثمانیه التجا ایدهرک بایزیدک الطاف مالانهایه سنه مظهر اولمش، وقاضیه سکرلک مرتبه سنه اصعاد ایدلشدر. پادشاه مشار ایله شاهد فضیلتی اولدوغی مولانا ادریسه اجدادینك تاریخی یازمه یی امر ایتدی (۹۰۸). اوده سکز پادشاهک زمان اداره سی وقایعنی محتوی اولارق فارسی دیلیله، اوتوز آیده یاردینی اثری «هشت بهشت» نامیله توسیم ایله دی. سلطان سلیم اولک کردستان سفرنده سیاست خدمات عظیمه ومهمه سی سبق ایتشدر. ۹۲۶ تاریخنده، وقانونی سلطان سلمانك اوائل جلوسنده ارتحال ایتدی. ایوبده نامنه مضاف (ادریس کوشکی) نام محله مدفوندر. هشت بهشتدن باشقه اونك ذیلی مقامنده اولق اوزره «ایران، کورجستان و کردستان سفرلرینه دائر» برر جمله سی واردر. ادریس بتلیسی نك بونلردن باشقه فقه وتصوفه متعلق ده برقاچ اثرک مؤلفیدر. عثمانلی تورکری مملکته کلن شرق افاضلندن مولانا ادریس واوغلی محمد افندی ایله اعقابی زماغزه قدر دوام ایدن حافظ اصفهانی اولادی معارفزه خیلی خدمت ایتشلردر.

دها سوکرا یکشهر و تر حاله قاضیلغه نقل ایتدیرلدی. ۹۲۳ ده « حسب الامر اهل تیماردن تحصیل ایتدوکی مال ایله در دولته وصول بولمغه طرابلس و حما و حمص بلادینک تحریری مومی الیه سپارش و طرابلس قضاسی توجیه بیورلدی » [۱] اکمال وظیفه ایله دفترلری یاووز سلطان سلیمه تقدیم ایله مه سی اوزرینه پادشاهک التفات مخصوصه سنه مظهر ، و بوده فیض و ترقیسنه باشلیجه مدار اولدی . فی الحقیقه بونک اوزرینه آناتولی دفتردارلغه تعیین ایدلمشدر .

ابوالفضل افندی مدرسلکدن قاضیلغه ، و قاضیلقدن ده دفتردارلغه کچمشدی . فقط کندیسی تحریرامورینی ایفا ایتمکه بو وظیفه ایچون حاضر لاشدی . دیگرلری کبی بو یکی مسالکک ، بوتون بوتون ، بیانجیسی دکلدی .

بر زمان آناتولی دفتردارلغنی ایفا ایدن ابوالفضل افندی نهایت باش دفتردارلق و مالیه ناظرلغنی دیمک اولان روم ایلی دفتردارلغنی احراز ایتدی . بو ایکی وظیفه یی اوتوز اوچ سنه ایفا ایله دی . نهایت بر کون مقربان دولته عائد و یک محق بر مسئله ده آرزوی شاهانه خلافتده کی حرکتی موجب انفصالی اولدی (۹۶۰) .

عطائی ؛ بو کیفیتی شو سطرلرله تثبیت ایدیور :

« اوتوز اوچ سنه اول منصب جلیلنده کمال استقامت ایله اقامت اوزره خدمت ایلوب مخالف خاطر خواه سلطانی بر کلمه حقه اوزره اصرار ایلدکده عزله مجازات بعده تعیین وظیفه تقاعدیه ایله مکافات اولنمشیدی [۲] .

بونک اوزرینه استانبول طرفنده ده دورمادی ، طوبخانه ده دریایه ناظر بر تپه ده کائن ، و کوزل برده باغچه ایله مزین خانه سنه چکیله رک اوراده سا کتانه بر حیات امرارینه باشلادی .

عطائی ؛ خانه و باغچه سی ایچون « مسکن دلکشا و باغچه جنت آسا » دیدکدن سوکرا « اوقات شریفه سنی علم و عبادته و یارانله روحانی مجالته حصر ایله دیکنی سویلیور . حال بوکه دائما بویوک ایشلرده بولونمایه ، یوزلری کچن معینی خلقنه امرلر و یرمه یه آلیشمش اولان ابوالفضل افندی یه ، عز و نعم ایچنده اولمغه برابر بو متروکیت کوچ کلیور ، و بناءً علیه زیاده سیله جانی صبیقوردی . قوناغی

[۱] منجم بائی ، جلد ۳ ، صحیفه ۶۹

[۲] شقایق ذیل عطائی ، صحیفه ۱۸۸

اتصالده شمديکي دفتردار جامعی یابدیرمش ، بونی ده ذخر اخرت اولمق اوزره حاضر لامشدی . بو صراده تحملی اوندن کوچ بر فلا کته اوغرا دی ؛ بو آجی بوتون عمرینی زهرله دی : یتشمش ابکی اوغلی ، بر اثر قضا نتیجه سی اولارق ، بوغولمشردی .

عطائی ؛ اواخر عمرنده معروض قالدینی بو فلا کت ایچون « هر بری انواع معارف ایله محلی و فضائل بشریه دن حائز قدح معلی » اولدقلرینی قید ایله دیکی ایکی اوغلنک بر کون پر مه ایله دکمه چیقهرق (آقندی بورنی) نده قایغک ، فورطنه نك شدیله ، آلابورا اولماسی اوزرینه هرایکیسنک غرق و نابود اولمالری ابوالفضل محمد افندی ایچون اونولماز بریاره تشکیل ایتدیکنی ، وکندیسنک بونلردن باشقه اولادی اولماسی حسیله « آنلردن صکره سلك اللائل کبی کسته تار و احیا کتنده نامی زاده طبعی اولان آناری » نه منحصر قالدیغنی یازیبور [۱] .

بو زهرناک حادثه اوزرینه آرتق استانبولده دورامایاجغنی آکلادیغندن صبح ایله مک و بکنیره شامده اختیار اقامت ایتک اوزره جیقوب کیتمش ، و آز زمان سوکرا اوراده ترك دغدغه حیات ایله مشدر (۹۸۲) [۲] .

[۱] عطائی ، صحیفه ۱۹۰

[۲] شمرده مخلص فضلی اولان ابوالفضل افندینک تاریخ وفاتی بعض اثرلر، بوالنباس سوقله ، یا کلش اولارق ۹۷۱ کوستریوزلر . از جمله حدیقه الجوامع [جلد ۱ صحیفه ۲۶۳] ده کنه الاخبار مؤلنی عالینک « فضلی اولدی ۹۷۱ » تاریخنک دلائله بوکا حکم ایدیور . برچوق ذواتی یا کبلتان ایشته بوتاریخدر . حال بوکه بوتاریخ ابوالفضل افندینک دکل (کاتب قره فضلی) نک تاریخ وفاتی کوستریور . کاتب فضلیک ترجمه حالندن بحث ایدرکن عالی [کنه الاخبار کتبخانه عمومیده خالص افندیدن آلنان کتابلر میاسنده یازمه نسخه نومرو ۱۸۲۰ ورق ۲۹۷] بوتاریخی یازمیورسه ده «سنه سبعین وتسعمائه حدودنده رئیس الکتاب اولوب التمش بیک اچه زعامتله اعتلای شان بولدی . اما احوالی منتظم اولدقن صکره ایکی ییل مقداری معمر اولدی . عقبنجه واصل دیار انسی اولدوغی تعین بولدی» دیدیکنه کوره وفاتنک ۹۷۱ سنه سنده وقوعنه شبهه قالماز . ذاتا ۹۷۱ ده وفات ایدن و تاریخ وفاتنه عالینک « فضلی اولدی » ترکیبی تاریخ دوشن ذاتک کاتب فضلی اولدوغی دیگر بر ذاتک ، قاف زاده فاضلی نک ، « زبدة الاشعار » نده [کتبخانه عمومیده خالص افندیدن آلنان کتابلر میاسنده یازمه نسخه نومرو ۳۴۰۹] بوسورتله قید ایله مه سی ایله ثابتدر . اوچنچی بر دلیل ده ۹۷۹ ده وفات ایدن عاشق جلبینک تذکره سنده ابوالفضل افندینک وفاتی مذکور بولوغاماسیدر . اگر سابق دفتردار ۹۷۱ ده تولش اولسایدی مؤلف بونی اثرینه اوسورتله

حال بوکه ینه عطائی حال حیاتنده جامعی اتصالنده یاپدیردی تربه دن بحث ایدرکن استانبولی ترك ایله مه سی کیفیتنی باشقه صورتله تصویر ایدیور :

احباسندن برینك رؤیاسنده تربه نك قبه سی اوله رق شامه دوغری یوللاندىغنی کوردیکنی نقل ایله مه سی اوزرینه بو کیفیت افدینك حیرتی موجب اولدی، ووقتک سوداسنه تبعاً، استخاره به یاتهرق او کیجه عالم معناده (الحالة هذه قم وارتحل الى الشام والزمان قريب) صداسی قولاغنه چالینمغله علائق دنیویه دن قطع علاقه یی بالتصميم حج یتیله ۹۸۲ رجبنده استانبول چیقهرق (شام) مواصلتنده خسته لانونب اوراده وفات ایله دی .

ابوالفضل افندی یی استانبولدن قادیروب شامه کوتورهن کیفیت هر حالده بورؤیا مسئله سی دکلدرد. اولاً معزولیتی، صوکر ایکی جکر پاردسنگ فجع ثولومی، اوندن استانبولده اقامت امکائی سلب ایله مش، بورؤیاده، اکر صحیح ايسه، حرکتی تسريع ایتدیرمشدر. بونی بویله قبول آیتک ضروریدر. چونکه یاتاجق یری بیله حاضر لامش اولان عقللی بر آدام بویله بر رؤیا ایله ترك دار و دیار ایتمز . فقط اوته کی ایکی سبب مناسبیتله، بالخاصه امید استقباللرینك عاقبت فجع لرینه شاهد اولمغه کوزلری دنیایی کوره مه یرك بر پارچه تسلی بولمق فیکریله کعبه نك طوپراقلرینه یوز سورمک ایسته مه سی پک معقولدر.

طوبخانه ده بانیسی بولوندوغنی شمدیکی (دفتردار جامع) نی یاننده برده مکتب ایله برلکده ۹۶۱ سنه سنده و باغچه سی اتصالنده یاپدیرمش، وجامع قربنه کندیلیسی ایچون برده تربه بنا ایتدیرمش ایدی . « خیرالجوامع » جامعک بناسنه تاریخدر. جامعک قیوسی اوزرنده عبارة آتیه محکوکدر :

[بسعاد مولانا السلطان ابن السلطان ابوالمظفر سلیمان خان بن سلطان سلیم خان]

کچیرردی . کرچه تذکره نك ۹۷۲ سنه سندن اول ا کال ایدلش اولماسی احتمالی بو اوچنجه دلیل بر بارجه دوچار ضعف ایده بیلیرسه ده دیگر دنیلر و هله عالینك باش کاتبلکده معیتنده بولوندوغنی قره فضلینك ۹۷۱ سنه هجریه سنده وفات ایله مش اولدوغنك صورت صحیحه و قطعیده معلوم بولونماسی ابوالفضل افدینك ۹۷۱ سنه سنده دکل بالعکس شقایقه دیگر آثارک یازدقلری کچی ۹۸۲ سنه سنده وفات ایتدیکنه حکم ایچون کافی ووافیدر . دیگر بر اثر تاریخی ؛ [عثمانی تاریخ ومؤرخلری، مؤلفی جمال الدین، صحیفه ۲۵ / تاریخ وفاتی ۹۸۷ کوسر مکه ده ايسه ده یاکلشدر .

آبدست آلمیه مخصوص موصلقلرك (زينب منلا خاتون) نامنده برصاحبه خير طرفدن ياپيلديغني، وكتابه آتیه نكده محرر بولوندوغني مرأت استانبول [جلد ۱ صحيفه ۳۶۸] يازيور .

[صاحبه الحيرات والحنات وراغبه الجنة والدرجات زينب منلا خاتون ۱۳۱۱].
حديقه الجوامع ؛ باباسنك زوجه سي نامنه انشا ايتيرديكي « زينب خاتون مسجدي ، ندن بحث ايدر كن [جلد ۱ - صحيفه ۲۶۳] سوزي اوغلنده انتقال ايتيريور ، و « اصحاب كالدن بر ذات اولوب دولت عليه ده دفتر دار ايكن ۷۹۱ تاريخده وفات ايدر ك طوپخانده بنا كرده سي اولان جامعي ساحه سنه دفين تربت اولمشدر، دييور .

باشليجه مأخذی حديقه اولان « مرأت استانبول » ده [جلد ۱ - صحيفه ۳۶۷] بوافاده بي عينا تكرار ايدييور .

ينه حديقه الجوامع [جلد ۲ - صحيفه ۶۵] نامنه نسبتله آ كيلان جامعدن بحث ايدر كن « قبری جامع مذكور پيشكاهنده شهرايه ناظر در سنك مزارنده تاريخ وفاتی مذكور دكلدر » ديديكی کي « مزبور ابوالفضل محمد افندی زمان سلطان سليمان خان اولده دفتر دار ايكن وفات ايتمشدر » معلوماتی تردیف ايليور .

ابوالفضل افندی ؛ حال حياتنده تربه سنی ياپديرمش ايسه ده ، يوقاریده ايضاح اولوندوغني وجه ايله ، معروض قالدیني فلاكت يوزندن صوك دم حياتی استانبولده ياشايامش ، شامه كیده رك اوراده مرتحل دار آخرت اولمغه نعشی سوريه نك قیزغین قومساللرينه توديع قلمشدر . بناء عليه حديقه نك واوندن نقلاً مرأتك ويرديكي معلومات يا كلش اولدوغني کي حديقه الجوامعك دفتر دار ايكن وفات ايتديكنه دائر اولان افاده سي ده سهو آلوددر .

شقایق ذیلنده کیفیت وفاتی یازلدقندن صوکرأ حقنده شو صورته بسط مقال اولونیور :

«مرحوم مرقوم غوطه زن بحار علوم مجموعه معارف، کنجیه لطائف و ظرائف، واضع الاصل شعر و انشا ابوالفضل فضائل پیرا، نهال استعدادی فضیلت استقامتیه پیراسته و نخل قامت خرج نهادی حلیه علم و معرفت ايله آراسته فاضل بن فاضل بحر بن وابل حبیب کامل و ادیب ابدی . آثار جلیله سندن ترجمه تفسیر حسین

واعظ ، ترجمہ ذخیرہ خوارزمشاهی ، ترجمہ اخلاق محسنی ، پدرلرینک تواریخ
آل عثمان ایدہمہاء الی آخرالدوران تحقیقندہ ہشت بہشت نام کتاب ذیلی واردر .
دولت سلیمیہ فارسی انشاوترکی تواریخ آل عثمان وقصص انبیا علیہم السلام والتحایا
یازمشلردر . السنہ ثلاثہ نظمہ اقتداری ومرتب ومکمل دیوان اشعاری واردر .
سلطان سلیم قدیم حضر تلرینک فارسی اشعار شریفہ لرین بالتمام تتبع ایتمشدر . ہمانا
عربی اولدرکہ ترجمہ لسان الغیب وامداد قوت قدسیہ ایلہ کاشف اسرار لاریب
اولان خواجہ حافظ شیرازی دیوانہ غزل بغزل نظیرہ پی الزام ومجرد تنظیر بحر
وقافیہ ایلہ بواصر حظیرہ اقدام ایتدکلریدرہ [۱]

تاج التواریخ مؤلفی؛ ادريس بتلیسنک ترجمہ حاللرندن بحث ایدرکن ، سوزی
ہنوز بر حیات اولان اوغلی ابوالفضل افندیہ انتقال ایتدیریور ویدیورکہ:
« جملہ فضائل باہرہ سندن ابوالفضل افندی کی فرزند سعادتمنیدرکہ فضائل
مدحندہ بوحقیر امثالک قلمی عجزہ وقصورہ معترف وکلک غرباء بدایع نکاری
انہار بلاغندن وجوبار فصاحتدن معترفدر واقعا اسم سامیسی شہادت ایتدوکی
اوزرہ فضلک اساسی وزمانہ سنک صفت مادحہ ایلہ یکتاسیدر ادامہاء تعالی
فی مسندالعز والشرف رنعم والدہ فی اعلی شرف الغرف » [۲]

سہی بک؛ قیصہ جہ ترجمہ حالی یازدقدن صوکرہ حقندہ شو حکمی ویریور:
« فضل وکمال ایلہ مملو وانواع معارفہ طوبطولو انشا وانشادہ طبعی کشادہ
« الولد سراپہ » مقولہ سندن فصیح وبلوغ ، مولویت درجہ سنی بولش اہل
فضل ، صاحب ہمت ، مکارم اخلاق ومبراسم اشواق ایلہ متصف امرحقہ قائل
منصف کیمہدر » [۳]

اشعارینہ نمونہ اولمق اوزرہ ، ینہ سہی نک ، اکلنچہ ردیفلی قصیدہ سندن شو
ایاتی نقل ایدیور :

کرچہ عشاقک اولور درد نہان اکلنچہ بی .
اولدی شیدا کوکلک اہ وفغان اکلنچہ سی

[۱] عطائی، صفحہ ۱۸۹

[۲] تاج التواریخ جلد ۲ صفحہ ۵۶۶

[۳] تذکرہ سہی، صفحہ ۳۲

گنسون عتاب لعل فکری بر دم دیده‌دن
 کیم اوسودادر بوچشم خونفشان اکلنجه‌سی
 ذکر یاقوت لبك سرمایه تفریح دل
 یاد لعل روح بخشك خسته‌جان اکلنجه‌سی
 مصحف قدر کده در آیات قهر و صرحت
 طفل طبعك سورة نور و دخان اکلنجه‌سی
 آستانکده اومار دل الفت حب الوطن
 چون غریبکدر امید خاتمان اکلنجه‌سی

«عجم زاده در، جمله سیله ترجمه حاله باشلاپان عهدی،» نخل حیات ارجمندی
 روضه رومده نشو و نما بولش، پادشاهمژك دیواننده نیجه مدت دفتردار عالیقدر
 و خجسته اطوار و قانون دان روزگار اولمش، آخر اول امر حظیردن فراغت قلوب
 تقالید طریقله گوشه وحدت و مآمن عبادت رب العزت و تقوی و طهارتله انسیت
 ایش، اولدوغنی یازدقدن، و متعاقباً بابایی مولانا ادریس حقنده بعض ایضاحات
 و تفصیلات و یرد کدن صوکر، تکرار دیورکه: «مشار الیه ابوالفضل افندی
 نیکوسیر، قواعد فوائد علمی و کتب تفاسیر و احادیثی ترتیب اوزره کورمش
 و هر برین نیجه نیجه مطالعه شریفله کوزدن کچورمش بین الفضلا کمال و فضله ذاتی
 معروف و عندالشعرا مضمون لطیف ایله کلماتی موصوف و اقسام شعره اوچ زبانه
 استادان زمان و شاعران جهان کبی قادر علی الخصوص خواجه حافظ شیرازینک
 بالتام دیوان خجسته فرجامرینه قافیه بر قافیه نظیره بی نظیردیش، ظرفای سحر باز
 یاننده دلپذیر و ممتاز واقع اولمشدر. اسلوب انشاده والد ارشدینک طریقنده مسجع
 و مرقع انشاسی بی بدللری یجد و طرز نظمده مصنع و ملمع غزللری لایعدر، [۱]

ترجمه حاله: «فهرست جرائد سربلند، منلا ادریسی زاده ابوالفضل چلبی
 افندیدر. وبل بن الفیث، شبل بن الیث، عباب بن البحر، شعاع بن البدر، قیس بن
 شهاب، مطر بن سحاب، مجد بن شرف، در بن صدف اسمده و مسمی ده ابوالفضل در
 فضل و معالیده غیرلر فرع اول اصلدر انشاده مر سوزی بر کتابدر و مر مصراعی
 ایات اشعاردن بر بادر و هر قطعه‌سی فصل الخطابدن بر فصل در جد بر جد ابوطالب

[۱] کلشن شعرا مؤلفی بغدادی عهدی کتبخانه عمومیده خالص افندیبن آلینان کتابلر

میاننده بازمه نسخه، نومرو ۱۸۱۶، ورق ۱۵-۱۶

مکیه و ارنجه هرچدینک شعرینه کوره سائر شعرانک جدی هزاردر . حقا بودر که
 مناصب عالیہ دن آنی عزل ایتک سبب عزلدر . مولانای مومی الیه دیار فضلہ یک
 قالہ پادشاهدر . مخالفن سویلین اهل بنی در دیمک کلام اهل عدلدر . وجودپا کی
 افق نجاتدن طلوع ایتدکده (والقدیر قدرناہ منازل) موجبنجه صدر ملک
 معالیدہ بدر اولاجنی ابروسی کبی ناصیہ سندہ محرر ایدی « جمل تقدیر کارانہ سیلہ
 باشلایان عاشق چلبی ؛ مؤید زادہ نک حقندہ کی بندہ نوازانہ معاملہ سنی یازدقدن
 صوکر ، مبالغات عجمانہ ایلہ ، تکرار اطرایہ باشلیبور . « ما حصل عالم و فاضلدر ،
 انسان کاملدر . ذکا و قوت حافظہ کہ حکایاتندہ ضدان لایحتمعان اولما غلہ
 شایعدر . مولانانک قریحہ رایجہ سی اول ایکی خصلت حسنہ نی جامعدر . ذکاسی
 بر مرتبہ ددر کہ تقلیب حدقہ دن عاشق قلبندہ کی خیال غمزہ نکار ایدوکن بلور ..
 دلبرلرک اغزی اولچوسندن مراد غنجه ایدوکن فہم قلور . کشینک کوکلندن زلال
 وصال کچسہ مافی الضمیرن صو کبی ازیر او قور . عاشق میان قلبندہ میم دہان
 دلبر صاقلہ اظہار مفخر قلوردی . کلک اوہام قوہ متخیلہ دہ ثبت ایتدوکی نقوش
 ہواجر نفوسی ظہر قلبندن او قوردی . ودبیر حسن مشترک سودا ظنونندہ مستورہ
 ایتدوکی خطوط خطوطی بونلار بیاض اتمکہ قوردی . قوہ حافظہ سی بر مثابندہ
 در کہ شب میلادندہ اولان طلوع سیارہ دن ولیلہ سابعندہ اولان صعود و ہبوط
 سیارہ دن بلکہ بزم السیک کمیتندن وقالوا بلی صداسنک کیفیتندن خبر ویریوردی .
 بیت لحررہ قول الست دادی دماغمدہ در دخی قالوا بلی صداسی قولانغمدہ در دخی
 غنفوان سن و سالندہ وریعان احوالندہ او قودوغی درسر نگاہ و مزایاسیلہ و زمان
 قضاسندہ ایتدوکی احکامی تفصیل و قضایاسیلہ و وزرا و علما و ظرفا و شعرا ایلہ
 محاورہ لر و مسامرہ لر قصص و حکایاسیلہ محفوظی ایدی . اکا حسی ایدی شول
 معضلات و مشکلات کہ سائرلر کورہ نظری و عقلی ایدی . محصل خامہ کہ علم
 عباس شطار طیلسان سیام بردوش و قصب بولمشدر لسان العرب و ترجمان الادب اولوب
 خطیب منبر نہ پایہ فصاحت و حصافندر . وادیب دبستان اوتیت جوامع الکلم اولوب
 مشارالہ بالینان ارباب یراعہ براعت و بلاغندر خطہ مغرب و زنگباردن سرحد
 حیطہ مشرق و رومہ و ارنجہ یک قالہ قلمروی و فرمان فرمانی و خطا و ختن و چین
 و ارمن سایہ پرور علم عالم آراییدر . حضرت منلانک نظرندہ باش اندروب دیز

جو کر طفل ابجد خوان کبی امداد مدادیلہ تحصیل آب رو ایدوب سرفرو ایلر .
 خاطر ویا مقاطرندہ اول قدر قصائد عربیہ غریبہ و لطائف ادبیہ عجیبہ وارد رکہ
 صحائف کتب فنون شتی غیرتندن شکنجہ جندره و بند شیرازہ مبتلادر . واساطیر
 اولین وتوارخ ملوک و سلاطین وایاد پر مزایا قلب طالم آرد سیدہ کالصورۃ فی الہول
 ونقش فی المامدر . صغر سندن ملازمت سلاطین ووزرا و مجالست فصلا وعلما ایلہ
 متأدب اولمشدر . فطرتندہ خود (ادنی ربی فاحش تأدی) ادابیله مہذب
 اولمشدر . دون البلوغ سلطان بایزید مرحومک مجلسرینہ کیروب ترکس ردیف
 قصیدہ سن و یروب خیردعالرین و عطارین و سلطان سلیم مرحوم باباسی منلادریسہ
 دیار بکر قاضی عسکر لغن و یروب ایکی بیک سکۂ حسنہ و برقرمزی کمی غلافلی
 شمشیر ایلہ کوندردوکی حکمی بن کوردم . حسنہ بی صحت و سلامتلہ مصافکڑہ
 صرف ایدہ سزاو غلکز حقتدہ فراغت بال اوزرہ اولہ سز ب تربیت ایدہ روز بیور مشلدر .
 و عرب و لایتن فتح ایدوب ملک رومہ ضم ابتد کلرندہ طرابلس و لایتن مولانا یہ
 تحریر ایتدروب بعدالانعام وجہ معتاد اوزرہ مثول حضرت پادشاهی میسر اولوب
 احوال دفتری عرض و بیان موجز و معنیدار ایلہ طول کلامی عرض ایدوب چقدقدہ
 شاہ قدر شناس و طرف الماس و بیلورس و نسناس و وزیراہ خطاب بیورروب
 لایق تربیہ و مناصب علیاہ شایستہ تعیین کمنہ یوقدر دیمک بوندن قابل آدمی
 اولور شونی تربیت، و نہال آمانی رشحات الطاف و نوازشلہ نخت ایلکز کہ درخت
 بخت یاور و برآور اولاد یو بیور مشلدر . سلطان سلیمان مرحوم دخی دفعۂ اولی دہ
 سمندرہ و رودنیک قاضیسی ایکن اول سمندر فضایلک احوالہ برودنک افضالن
 اسالہ ایدوب اباطولی دفترداری ایشلدر . بعدالغزل برقچ یلدن صوکرہ یہ
 روم ایل دیفتری خدمتن بیورروب کروز دفتدارانہ سردار ایشدر . «

عاشق چلبی بوندن صوکرہ زنبیللی علی افندی یہ قیزی و یرمہ سی ایچون پیری
 پاشاہ یازدینی مکتوبی کوردیکنی و قاضل مشارالہ ایلہ مصاحبی «شرف روز کار
 و تاج تارمک مجد و فخار، عد ایلہ دیکنی قید ایدیور، معزولیت اوانی کیفیت
 اصراری حقتدہ شو معلوماتی اعطا ایلور :

« اول دفعہ دفتدارلقدن فراغت ابتد کلرندہ دیوان حافظ تتبع ایدرلر وقافیہ
 برقافیہ جوابلر دیرلر ایدی وعلما وفضلا مجالستدن زاید اولان اوقاتلرین تردد .

اکابرہ ومصاحبت ارباب معالی و مآثرہ صرف ایدر لر ایدی . اما دفعۃً ثانیہ دہ استانبولدن عزلت و اہل دنیادن ہجرت ایدوب طوپخانہ جوارندہ اولان اولری قربندہ جامع و مکتب بنا ایدوب اہل دنیادن بروردہ ترددی وافکار حقندن غیری خاطر نہ نسنہک آمدشدی یوقدر . اوقاتی صنوف عباداتہ وضروب طاعاتہ محصوردر . شرف ملازمتن سعادت بلوب تشرف قصد ایدن واردین و صادرین ایلہ اختلاطدن کلال و ملال کلہ مطالعۃ تفسیر و حدیث و طلاوۃ حلاوۃ تلاوت قرآنلہ استلذادہ مقصوددر . زحاج قلبی آب زلال ناب محبت الہیہ ایلہ مملوددر کہ غبار اغیار اندہ کزمن و مرآۃ قلبنہ عکوس جمال الہی ایلہ رسم اولمشدر کہ غیری اشباح و اظلال اندہ صورت ویرمن . اگر اشغال قضادن فارغ اولوب بابالری کبی انشایہ متخصص اولادی آثار پدیری عالمدن بدر ایدردی و پدیری بوکا خلف خیرش اوغل دیردی . سلطان سلیم مرحوم تاریخن تدوین ایتمشدر . حقا کہ مرحوم پدیرلری عالم ارواحدن تحسین دارین آتمش لردر . انشادہ بعض دقتلراتمشدر کہ سہل متمنع و سحر حلالدر ، عذیم العذیل و بدیع البدیلدر کہ نظیرہ دیمک نہ احتمالدر » [۱] .

اثر لرینی ایکی بہ انحصار ایتدیرمن عاشق چلبی آکلاشیلیور کہ تذکرہ سنی تاریخ معزولیتی اولان ۹۶۰ سنہ سندن یک آرزو کرا وجودہ کتیرمشدر . حال بوکہ ابوالفضل افندیکن اثرلری بونلردن عبارت دکلدر . شقایقک یوقاری بہ نقل ایدیلن افادہ سندہ دہا بر جوق اثرلرندن بحث اولوندوغی کبی استادم بروسہ لی طاہر یک افندیکن ہنوز طبع ایدلمہ مش اولان « عثمانی مؤلفلری » عنوانی قیمتدار اثرینک مورخین فصلہ کچیریلن ترجمہ حالندہ زیردہ کی آثارک مؤلفی اولدوغی کوسترلمکدہدر .

« ترکی العبارہ بر [تاریخ عمومی] - خلقتدن سلیمان قانونینک جوسنہ قدر - ایلہ پدیرینک [ہشت بہشت] اسمندہ کی عثمانی تاریخنہ ذیلی ، [دیوان حافظ] . [ترجمۃ تفسیر مواہب العلیہ] ، [ترجمۃ ذخیرۃ خوارزم شاہی من الطب] ، [ترجمۃ خلاصۃ تاریخ و صاف] ، [ترجمۃ اخلاق محسنی] ، [مدارج الاعتقاد فی ترجمۃ مناهج العباد] ، [قانون العلاج و شفاء الامراض لكل المزاج] ، [جریدۃ آثار و خبریدۃ اخبار] در کہ جملہ سی غیر مطبوعدر . »

[۱] مشاعر الشعرا مؤلفی عاشق چلبی کتبخانۃ مہمیدہ خالص افندیکن آلیان کتابلر

ابوالفضل افندینک سلیم اول دورینه مخصوص اولوق اوزره فارسی (هشت بهشت) ذیلی اسعد افندی کتبخانه سنده در. کتابک ایلک صحیفه سنده ابوالسعود افندینک خط دستیلله تقریضی ده واردر.

ترجمه حالی اوچ بش سطرله خلاصه ایدن، وحدیقه الجوامع کبی اثر سهو اولارق طوبخانه ده مدفون کوسترمن سجل عثمانی [جلد ۱ - صحیفه ۱۷۱] «عالم، منشی، کامل، ادیب ایدی» دیور.

ابو الفضل افندینک نثرینه بر نمونه اولوق اوزره ملت کتبخانه سنک تاریخ قسمنده و (۶۹۸) نومروده مقید یازمه (تاریخ و صاف ترجمه سی) سنک مقدمه سندن شو سطرلر نقل اولونمشدر.

«بعض اصحاب طلب التماسی الیه بواختخابدن چوق غرض ترتیب اوزره تواریخ سلاطین جنکیز خانک ضبطی و بروجہ اجمال ذکر کردی. لاجرم صنعت املا و رعونت انشایه تقید اولنیوب بوجملک اکثر محلنده حفظه آسان اولان طریق اختیار اولنمشدر، و اخبار سلاطین و حکام ذکر نک تواریخی ترتیب اوزره اولوق داعیه سیچون و صرف بلاغت اوصاف اسلوینه مغایر تقدیم و تأخیر لازم کلدیسه بالقصد ارتکاب اولنمشدر. لاجرم جنکیز خان نسلندن شونلرکه خطای و ختن و چین و ماچین و مغولستان و ترکستان و لایتلرنده پادشاهلق تحتنه جلوس ایتمشدر و آنلری ترتیب اوزره ذکر ایلک مناسب کورلدی و شول شهزاده لر و خانلرکه بلاد اسلامه کلوب مستولی اولمشدر اهل ایمان ممالکنده صلاح و فسادلره و شرف دین قدیم محترمی الیه مشرف اولان پادشاهلرک عدل و دادلری داخی علی الترتیب اخبار و آثارلری تاریخلری الیه حسب الاستطاعه محرر و مسطور اولدی. فاما الحاقات مختصره دن تمام احتراز و اطناب اوزره اولان مواضعده ممکن اولدوغی اختصار و ایجازده سعی و اهتمام وجد و اقدامه دریغ اولنمیدی. مع هذا کثرت زموم اخبار و وقایع سببی الیه بطون صحایف و متون اوراق طولدی و بالله العون التوفیق و هو هادی الطریق» کتابک باشنده حلیمکیرایک خط دستیلله ابوالفضل افندینک و بابایی مولانا ادریسک اوچریش سطرلق برر ترجمه حاللری واردر؛ مشاهیردن بر ذلک یازیسی احتوا ایتک اعتباریلله کتابک مادی قیمتی آرمش اولیور. خلاصه

ابو الفضل افندی کلہ نك معنای تاملہ عالم ، فاضل ، منشی وشاعر ایدی . نثری
مادی اولدوغی کبی نظمیده آچیق ومنقحدی .

عمرینی بك ائی، غنا ایچنده و پارلاق بردورده، حظوظ ایله کچیره ن ابو الفضل
افندی نك صوك زمانتری مع التأسف بك کدر ناك بر صفحه عرض ایتیش ، اولکی
پارلاق مقدمه ایله بو صوك نتیجه یکدیگرینه تماماً ضد دوشمشدر نه یازیق !...

محمد زکی